

Ks. Jan DYDUCH

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
Kraków

STATUS PRAWNY UCZELNI PAPIESKICH W POLSCE

W kulturotwórczej działalności Kościoła ukształtowały się dwie formy szkolnictwa wyższego: uczelnie kościelne i uczelnie katolickie. Uczelnie papieskie, zawsze erygowane przez Stolicę Apostolską, mają charakter kościelny. Ich powstawanie i działalność w Polsce zderzyła się z totalitaryzmem komunistycznym, który był wrogo do nich nastawiony. Stąd ich struktura, działalność kształtowała się w walce o przetrwanie i możliwość rozwoju. Były to zmagania o wolność nauki katolickiej. Jej warunkiem była autonomia uczelni papieskich. Walcząc o autonomię, uczelnie papieskie wypracowały dla siebie pozycję prawną, która została uznana przez państwo po przemianach społecznych i politycznych roku 1989.

ZMAGANIA O WOLNOŚĆ NAUKI KATOLICKIEJ

Kościół Chrystusowy otrzymał polecenie swojego Mistrza i Założyciela, aby głosił prawdę. W tej działalności, w przekazywaniu prawdy Kościół stosował różne metody. Jedną z istotnych było zakładanie szkół, na różnym szczeblu i poziomie, które jako zasadniczy cel miały przekazywanie prawdy. Szczególną rolę w tym względzie, w ciągu wieków, odgrywały szkoły wyższe, a zwłaszcza uniwersytety zakładane i prowadzone przez instytucje kościelne.

Sprawą uczelni zajął się sobór watykański II:

Również troskliwą opieką Kościół otacza szkoły wyższe, zwłaszcza uniwersytety i fakultety. W tych, które są zależne bezpośrednio od niego, stara się usilnie o taki rozwój poszczególnych dyscyplin, oparty na ich własnych założeniach i metodach oraz na wolności właściwej badaniom naukowym [...] ¹

¹ Sobór watykański II, Deklaracja *Gravissimum educationis* (dalej: GE), 10.

Nauczanie soborowe potwierdza tradycyjne stanowisko Kościoła popierające uczelnie. Postuluje dalszy rozwój tych, które są prowadzone przez instytucje kościelne, podkreśla potrzebę prowadzenia badań naukowych, z uwzględnieniem przysługującej im wolności.

Przywołana deklaracja soborowa o wychowaniu chrześcijańskim szczególnie wagę przywiązuje do rozwoju nauk kościelnych:

Kościół bardzo wiele oczekuje od działalności fakultetów teologicznych [...]. Zadaniem tych fakultetów jest także dokładniejsze badanie różnych dziedzin nauk teologicznych w taki sposób, aby otrzymać coraz głębsze poznanie objawienia, aby pełniej ukazało się przekazane przez przodków dziedzictwo mądrości chrześcijańskiej [...]².

Szeroki zakres zainteresowania różnymi dziedzinami wiedzy i nauki na uczelniach prowadzonych przez Kościół nie przeszkadza, a raczej stymuluje szczególne zajęcie się naukami kościelnymi, związanymi z badaniami naukowymi inspirowanymi Objawieniem Bożym. Dużo miejsca tej sprawie poświęca Dekret o formacji kapłańskiej, podkreślając znaczenie studiowania nauk kościelnych w formacji do kapłaństwa i w stałej formacji kapłanów³ Rzecz jasna, że studiowanie nauk kościelnych nie jest zarezerwowane dla duchownych, lecz zaleca się je także świeckim.

Wskazania i postulaty soborowe dały nowy impuls do odnowy studiów na uczelniach wyższych prowadzonych przez Kościół. Chodziło nie tylko o zintensyfikowanie badań naukowych, lecz także o rozwój strukturalny⁴. Na skutek rozwoju kulturotwórczej działalności Kościoła, szczególnie w dziedzinie szkolnictwa wyższego, powstały dwie formy uczelni będących w rękach Kościoła. Stąd zaistniała potrzeba ustanowienia odrębnych zasad działania dla uniwersytetów katolickich, inspirowanych publiczną i powszechną obecnością idei chrześcijańskich, i dla uniwersytetów kościelnych, czerpiących inspirację z badań nad Objawieniem Bożym⁵ Początek przywołanego rozróżnienia na uczelnie kościelne i katolickie jawi się w Konstytucji apostoelskiej *Deus scientiarum Dominus*⁶. Konstytucja ta została poświęcona uczelniom kościelnym.

Wkrótce po zakończeniu *Vaticanum II*, 7 X 1966 roku, Kongregacja Seminariorów i Uniwersytetów zwróciła się z prośbą do uniwersytetów i fakultetów kościelnych o przygotowanie i przesłanie wniosków, dotyczących odnowy konstytucji *Deus scientiarum Dominus*. Po przeanaliz-

² Tamże, 11.

³ Por. Sobór watykański II, Dekret *Optatam totius* (dalej: DPK).

⁴ Por. J. Dyduch, *Rola uczelni kościelnych i katolickich w świetle powszechnego prawodawstwa posoborowego*, „*Analecta Cracoviensia*” 24:1992, s. 136.

⁵ Por. S. Pasternak, Reorganizacja studiów kościelnych, szczególnie wykładów prawa kanonicznego, w *świecie Sapientia Christiana*, „*Prawo Kanoniczne*” 23:1980, nr 3–4, s. 218.

⁶ Pius XI, *Deus scientiarum Dominus* (25 V 1931), AAS 23:1931, s. 241–262.

zowaniu zgłoszonych wniosków i postulatów Kongregacja opublikowała 20 V 1968 dokument: *Normae quaedam ad constitutionem apostolicam „Deus scientiarum Dominus” de studiis academicis ecclesiasticis recognescendam*⁷. Prezentował on reformę studiów na uczelniach kościelnych.

Zapoczątkowany w ten sposób proces odnowy posoborowej wymagał dalszego doskonalenia. Szczególnie ważna stała się sprawa – przy zachowaniu odrębności i wolności działania uczelni rozsianych po całym świecie, istniejących w różnych systemach szkolnictwa – sformułowania podstawowych norm, wprowadzających ład i pewien stopień jednolitości tak, żeby w różnorodności ujawniła się jedność Kościoła⁸. Podjęte prace, w myśl przywołanego założenia, zostały zwieńczone nową Konstytucją apostolską *Sapientia Christiana*, ogłoszoną przez papieża Jana Pawła II dnia 15 IV 1979 roku⁹. Konstytucja ta regulowała sprawę uniwersytetów i fakultetów kościelnych. Dołączono do niej zarządzenia wykonawcze wprowadzające w życie konstytucję *Sapientia Christiana*, które wydała Kongregacja Wychowania Katolickiego¹⁰. Ostatecznie podział wyższych uczelni prowadzonych przez Kościół na kościelne i katolickie potwierdził, usankcjonował i skodyfikował *Kodeks prawa kanonicznego* z 1983 roku. W jego trzeciej księdze: „Nauczycielskie zadanie Kościoła”, rozdział II został zatytułowany: „Uniwersytety katolickie oraz inne instytuty wyższych studiów”; zaś rozdział III: „Uniwersytety i fakultety kościelne”. Warto dodać, że istnieją wspólne normy, regulujące działalność jednej i drugiej formy uczelni, ale też są znaczące różnice.

Podczas gdy w Kościele powszechnym kształtowały się dwie formy uczelni, równoległe w Polsce przebiegał podobny proces. Dokonywał się on jednak w atmosferze ostrej walki ideologicznej i prześladowania Kościoła przez reżim komunistyczny. Zamierzał on podporządkować sobie instytucje kościelne, a w szczególności szkolnictwo. Ogarnięty krwiożerczą ideologią „walki klas” postanowił zniszczyć szkolnictwo prowadzone przez Kościół katolicki na wszystkich szczeblach, a to, które pozostawił zamierzał sobie bezwzględnie podporządkować. Dotyczyło to także, a nawet przede wszystkim, szkolnictwa wyższego. Stąd też nadrzędnym celem i zadaniem w działalności Kościoła w Polsce w dziedzinie szkolnictwa wyższego, w tym okresie, była obrona wolności nauki katolickiej.

Ta obrona była tym bardziej konieczna dlatego, że reżim komunistyczny podjął konkretne działania, zmierzające do całkowitego uzależ-

⁷ *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, zebrał i tłum. S. Szafrowski, Warszawa (dalej: PPK), t. 3, z. 1, s. 308–363

⁸ Por. J. Dyduch, *Rola uczelni kościelnych...*, s. 136.

⁹ Por. AAS 71:1979, s. 469–499.

¹⁰ *Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Sapientia Christiana” rite exsequendam*, AAS 71:1979, s. 500–521.

nienia szkolnictwa Kościoła od struktur komunistycznego państwa, wrogo nastawionego do religii, w szczególności do religii katolickiej. Takim spektakularnym krokiem była likwidacja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, pod pozorem przeniesienia Wydziału do Warszawy i utworzenia tam Akademii Teologii Katolickiej. Zdecydował o tym rząd PRL, wydając 11 VIII 1954 roku odnośną uchwałę, podpisaną przez ówczesnego premiera Józefa Cyrankiewicza. Jej celem była likwidacja Wydziału Teologicznego UJ, który już wcześniej był szykanowany i tępiący przez władze komunistyczne¹¹. Został on formalnie włączony do ATK w Warszawie wraz z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. W ten sposób z istniejących przed drugą wojną światową w Polsce pięciu Wydziałów Teologicznych, to jest Wydziału Teologicznego UJ, Wydziału Teologicznego UW, Wydziału Teologicznego KUL, wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego i Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Wileńskiego pozostały: Wydział Teologiczny KUL i Wydział Teologiczny ATK. Akademia Teologii Katolickiej była uzależniona od władz państwowych, ale trzeba dodać, że ich zamiar całkowitego podporządkowania tej uczelni i uczynienia z niej placówki służebnej wobec reżimu nie powiódł się. Jest to zagadnienie wymagające odrębnego omówienia.

W przywołanej sytuacji struktura wyższego szkolnictwa kościelnego w Polsce wymagała gruntownej odnowy. Tego zadania podjął się kard. Karol Wojtyła, arcybiskup krakowski. Postawił on zasadę, że Kościół sam ma stanowić o swej nauce. Zasadę tę realizował, pokonując systematycznie piętrzące się trudności i przeszkody. Przypomniał o tym kard. Marian Jaworski w wykładzie inauguracyjnym wygłoszonym podczas pierwszej uroczystej inauguracji roku akademickiego w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie 16 X 2009 roku¹².

AUTONOMIA UCZELNI PAPIESKICH

Realizując zasadę o samostanowieniu Kościoła w dziedzinie nauki katolickiej, kard. Karol Wojtyła stał się obrońcą i organizatorem uczelni kościelnych w Polsce. Warto dodać, że szczególną rolę odegrał w Krakowskiej Uczelni Teologicznej¹³. W roku 1938 rozpoczął studia polonistyczne

¹¹ Por. A. Kubiś, *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie w latach 1954–1981*, Kraków, s. 16–17.

¹² Por. *Pierwsza uroczysta inauguracja roku akademickiego 2009/2010*, Kraków 2009, s. 11–16.

¹³ Por. J. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w Krakowskiej Uczelni Teologicznej*, „Polonia Sacra” 13:2009, nr 25, s. 103–109.

na UJ. Ukończył pierwszy rok. Wybuch drugiej wojny światowej uniemożliwił mu dalsze studia polonistyczne. W październiku 1942 roku podjął studia teologiczne, prowadzone w tajnych kompletach Wydziału Teologicznego UJ. Był również alumnem Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej. Studiując teologię, równocześnie pracował jako robotnik w fabryce Solvay w Krakowie Borku Fałęckim¹⁴. Po zakończeniu okupacji studia teologiczne ukończył na Wydziale Teologicznym UJ w roku 1946.

1 XI 1946 roku został wyświęcony przez kard. Adama Stefana Sapiechę, który bezzwłocznie wystąpił go na studia specjalistyczne do Rzymu. Tam studiował teologię na Papieskim Uniwersytecie Dominikańskim – *Angelicum* od 26 XI 1946 roku do 19 VI 1948 roku. Obronił pracę doktorską pod tytułem: *Doctrina de fide apud S. Joannem de Cruce (Doktryna wiary według św. Jana od Krzyża)*. Została nostryfikowana 16 XII 1948 roku na Wydziale Teologicznym UJ¹⁵

Ksiądz Karol Wojtyła podejmuje przygotowanie rozprawy habilitacyjnej z początkiem 1951 roku, prowadząc równocześnie zajęcia na Wydziale Teologicznym UJ. Kolokwium habilitacyjne odbyło się 3 XII 1953 roku. Tytuł rozprawy: *Próba opracowania etyki chrześcijańskiej według systemu Maksa Schelera*¹⁶ Było to ostatnie kolokwium habilitacyjne na Wydziale Teologicznym UJ, bowiem, jak już wspominaliśmy, 11 VIII 1954 roku Wydział ten został zlikwidowany. Jego pracownicy, wśród nich dr hab. K. Wojtyła, także przestali być pracownikami UJ. Z tym bezprawiem nigdy się nie pogodzili. Podobnie jak niektórzy pracownicy innych Wydziałów¹⁷

Zgodnie z zarządzeniem Stolicy Apostolskiej Wydział Teologiczny, samowolnie usunięty z Uniwersytetu Jagiellońskiego, istniał i działał nadal pod wyłącznym zwierzchnictwem władzy kościelnej. Jego działalność normowało tylko prawodawstwo kościelne. Wielkim Kanclerzem tegoż Wydziału Stolica Apostolska mianowała abp. Eugeniusza Baziaka, administratora archidiecezji krakowskiej¹⁸. Po jego śmierci 14 VI 1962 roku Wielkim Kanclerzem Wydziału Teologicznego w Krakowie został bp Karol Wojtyła, aktualny ordynariusz archidiecezji krakowskiej¹⁹ W ten sposób władza kościelna oficjalnie powierzyła mu troskę o istnienie i roz-

¹⁴ Por. A. Boniecki, *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 2000, wyd. 2, s. 69–74.

¹⁵ Por. tamże, s. 81–89.

¹⁶ Por. tamże, s. 107–112.

¹⁷ Por. J. Dyduch, *Troska kardynała Karola Wojtyły o Wydział Teologiczny w Krakowie*, „*Analecta Cracoviensia*” 26:1994, s. 298.

¹⁸ *Dekret Świętej Kongregacji Seminariów i Studiów Uniwersyteckich*, 16 XII 1959, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, nr 2295(59)4.

¹⁹ Por. J. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Kościołowi Powszechnemu*, Kraków 1998, s. 66.

wój Krakowskiej Uczelni Teologicznej. Jednak dzięki spełnianym funkcjom w Konferencji Episkopatu Polski, które powierzano mu wraz z biegiem lat, troszczył się o działalność wszystkich Wydziałów Teologicznych w Polsce.

Konferencja Plenarna Episkopatu Polski w dniu 16 VI 1957 roku powołała w ramach Komisji Studiów i Seminariów dwie podkomisje: 1. Podkomisję Studiów; 2. Podkomisję Seminariów Duchownych. Przewodniczącym Podkomisji Studiów został kard. Karol Wojtyła²⁰. W ten sposób została utworzona struktura, która miała troszczyć się o uczelnie kościelne w Polsce, aby lepiej i owocniej służyły ewangelizacji kultury i apostołstwu²¹. Podkomisja Studiów, wypracowując metodę działania, zwróciła uwagę na potrzebę troski o rozwijanie, organizowanie i koordynowanie nauk kościelnych, tworzenie odpowiednich struktur i czuwanie nad kadrami naukowymi. Jej przewodniczący kard. K. Wojtyła pisał:

Wyraźnie rysuje się konieczność podjęcia przez Episkopat pełnego kierownictwa w stosunku do nauki kościelnej w Polsce. Podkomisja studiów chce w tym właśnie kierunku służyć Konferencji Plenarnej, biorąc za wytyczne działalność Świętej Kongregacji Nauczania Katolickiego.

Nieco dalej:

Myślę, że Kościół w Polsce ma dane po temu, aby utworzyć w oparciu o Kongregację Nauczania własny pion nauki kościelnej. To właśnie nasza Podkomisja stawia sobie za jedno z głównych swoich zadań²².

W dniu 4 V 1969 roku kard. K. Wojtyła podczas Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski złożył sprawozdanie z działalności Podkomisji Studiów. Podkreślił sprawę organizacji kościelnych studiów akademickich w Polsce. Ich sieć przedstawiała się następująco: obok KUL i ATK istniały „czysto kościelne” Wydziały Teologiczne w Krakowie, Warszawie, Wrocławiu związane z seminariami duchownymi. Zaproponował utworzenie takiego Wydziału w Poznaniu. Kościelne Wydziały Teologiczne winny odznaczać się następującymi właściwościami: a) studia mają być prowadzone na zasadach uniwersyteckich, b) Wydział powinien dysponować odpowiednią biblioteką, c) *studium ad gradus* winno opierać się na wykładach specjalistycznych, ćwiczeniach i seminariach naukowych,

²⁰ Pismo Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 8 IX 1967, Akta Kardynała Karola Wojtyły przechowywane w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKKW), F VI/30.

²¹ Por. P. Laghi, *Wezwanie do twórczego apostołstwa*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.), 1:1994, nr 9–10, s. 35.

²² List K. Wojtyły z 10 I 1968, AKKW, F VI/22.

d) Wydział ma dysponować odpowiednią kadrą samodzielnych pracowników naukowych²³.

Wielorakie dokonania Podkomisji Studiów sprawiły, że Konferencja Episkopatu Polski w styczniu 1970 roku przekształciła ją w Komisję ds. Nauki Katolickiej²⁴. Przewodniczącym został kard. K. Wojtyła. Tak przestrzegał jej zadania:

Komisja nasza stanowi przede wszystkim grupę roboczą, która oddaje usługi Konferencji Episkopatu, zajmując się całokształtem spraw nauki kościelnej w Polsce²⁵

Oprócz zadań organizacyjnych, Komisja jako swoje zadanie uważała odnowę nauk kościelnych inspirowaną nauczaniem *Vaticanum II*²⁶. Komisja podjęła współpracę ze Stolicą Apostolską w celu przygotowania nowej konstytucji apostolskiej o studiach kościelnych. Przygotowane pod kierunkiem kard. K. Wojtyły wotum na ten temat przesłała do Rzymu Konferencja Episkopatu Polski. Wiele jego elementów zostało uwzględnione w projekcie konstytucji *Sapientia Christiana*. Projekt konstytucji został przyjęty na sesji plenarnej Kongregacji Nauczania Katolickiego, która odbyła się w dniach od 14 do 15 III 1978 roku. Uczestniczył w niej kard. K. Wojtyła. Za parę miesięcy został wybrany pasterzem Kościoła powszechnego, zaś 15 IV 1979 roku ostatecznie zatwierdził i ogłosił konstytucję *Sapientia Christiana* jako Jan Paweł II²⁷

W celu szerszej realizacji programu o autonomii uczelni kościelnych w Polsce kard. K. Wojtyła zabiegał o utworzenie Rady Naukowej Episkopatu Polski. Jej celem miało być stworzenie takiego systemu i takiej organizacji akademickiego wykształcenia w dziedzinie nauk kościelnych, które byłoby koherentne i poniekąd proporcjonalne do systemu państwowego. Taka Rada została powołana przez dwa wydarzenia. Konferencja Episkopatu uchwaliła 28 VI 1972 roku statut Rady, zaś 24 I 1973 roku zatwierdziła jej skład osobowy²⁸. Rada Naukowa stała na straży wolności Kościoła w stanowieniu o swojej nauce, strzegła autonomii uczelni kościelnych i troszczyła się o ich rozwój.

Dzięki działalności Podkomisji Studiów, Komisji ds. Nauki Katolickiej i Rady Naukowej Episkopatu Polski, których pracami kierował kard.

²³ Por. Protokół z Plenarnej Konferencji Episkopatu, 4 V 1969, AKKW, F VI/140.

²⁴ Por. Por. J. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, Kraków 2007, s. 94.

²⁵ List do prymasa kard. S. Wyszyńskiego, z 14 II 1970, AKKW, F VII – 1/10.

²⁶ Por. J. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji...*, s. 97.

²⁷ Por. tamże, s. 107–108.

²⁸ Por. tamże, s. 111–114.

K. Wojtyła, ukształtowała się w Polsce struktura i zadania uczelni kościelnych, które otrzymały nazwę Papieskich Wydziałów Teologicznych. Wśród nich trzeba wymienić: Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie, Papieski Wydział Teologiczny w Poznaniu i Wydział Filozoficzny Księży Jezuitów w Krakowie. Kongregacja Wychowania Katolickiego podniosła Wydział Teologiczny w Krakowie do rangi Papieskiego Wydziału Teologicznego (dalej: PWT w Krakowie) dekretem z 2 VI 1974 roku²⁹. Podobnie stało się w Poznaniu, tamtejszy Wydział Teologiczny otrzymał tytuł „Papieski” 2 VI 1974 roku. Jednak w tym przypadku Stolica Apostolska zwróciła się o pewne uzupełnienia³⁰. Inne były losy Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, który jako Wydział Teologiczny istniał na Uniwersytecie Wrocławskim od 1702 roku, został stamtąd usunięty przez władze komunistyczne po drugiej wojnie światowej, następnie przyjął formę Akademickiego Studium Teologicznego, potem Wydziału Teologicznego, zaś 2 VI 1974 roku otrzymał tytuł „Papieski”³¹. Trudne były początki Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie. Jego genezę trzeba widzieć w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego, który powstał w 1920 roku, a przestał istnieć w 1954 roku, formalnie wcielony do ATK. W 1962 roku powstaje w Warszawie Akademickie Studium Teologii Katolickiej, które ostatecznie 3 V 1988 roku staje się Papieskim Wydziałem Teologicznym w Warszawie, łącząc w sobie dwie sekcje: św. Jana Chrzciciela i św. Andrzeja Boboli³². Wydział Filozoficzny Księży Jezuitów ma swoją historię sięgającą XVII wieku. W II poł. XX wieku ukształtował się jako autonomiczny Wydział Filozoficzny, posiadający prawa uczelni papieskiej³³.

Każda z przywołanych uczelni papieskich znalazła własną ścieżkę rozwoju. Rozwój, kształtowanie się struktury i zadań poszczególnych uczelni papieskich wymaga odrębnych opracowań. Trzeba dodać, że temu patronował kard. K. Wojtyła, który zajmował się nie tylko Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie, ale także innymi uczelniami papieskimi w Polsce, troszcząc się o ich rozwój i autonomię. Czynił to także

²⁹ Szerzej na ten temat, por. A. Kubiś, *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie, 1954–1981*, [w:] *Wysze szkolnictwo kościelne w Polsce*, red. J. Majka, Kraków 2002, s. 9–49.

³⁰ Szerzej na ten temat, por. M. Jędraszewski, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu*, [w:] tamże, s. 291–395.

³¹ Szerzej na ten temat, por. I. Dec, *Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu*, [w:] tamże, s. 363–376.

³² Szerzej na ten temat, por. J. Miazek, *Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie, Sekcja św. Jana Chrzciciela*, [w:] tamże, s. 392–402; por. J. Bolewski, *Bobolanum – Wydział i Sekcja w Warszawie*, [w:] tamże, s. 403–421.

³³ Szerzej na ten temat, por. L. Grzebień, *Wysze Studia Filozoficzno-Teologiczne Księży Jezuitów w Krakowie*, [w:] tamże, s. 451–470.

wówczas, kiedy został pasterzem Kościoła powszechnego. Wszystkimi uczelniami papieskimi w Polsce interesował się będąc zarówno w Rzymie, jak i zwłaszcza podczas pielgrzymek apostolskich do Ojczyzny.

Szczególną opieką otaczał Jan Paweł II Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie. W czasie I Pielgrzymki do Ojczyzny spotkał się dnia 9 VI 1979 roku z PWT w Krakowie. Powiedział wówczas:

Z tego co powiedziałem wynika, że rzeczywistością jest Papieski Wydział Teologiczny, a prócz tego – jest projekt, który w nim tkwi. Reszta zależy w znacznej mierze od tego, w jaki sposób uczelnia sama, Kościół Krakowski, jego widzialna głowa, będą ten projekt rozwijać i realizować³⁴

Rzeczywiście, mimo trudności, a nawet dyskryminacji ze strony władz państwowych, postępował rozwój PWT w Krakowie. Uwieńczeniem tego było powołanie Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie dnia 8 XII 1981 roku przez Jana Pawła II³⁵. Wydarzenie to było poniekąd przełomowe dla uczelni papieskich w Polsce, był to bowiem wyraźny sygnał dla władz komunistycznych, że Jan Paweł II jest obrońcą tych uczelni. Oprócz tego władze komunistyczne nie chciały zerwać dialogu ze Stolicą Apostolską, który mógł być w pierwszej fazie pozorowany, lecz wzrastający w świecie autorytet papieża sprawił, iż przedstawiciele władz komunistycznych, nie tylko polskich, spotykali się z nim zarówno w Watykanie, jak i w poszczególnych krajach odwiedzanych przez Jana Pawła II.

Wraz z upływem czasu nieugięta postawa papieża sprawiła, że uporczywe stanowisko władz komunistycznych zaczęło się zmieniać. Nastąpiły długie i żmudne negocjacje między stroną państwową a kościelną, które wymagają odrębnego omówienia. Uwieńczone zostały one ustawą z 17 V 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła w Polsce³⁶. Za ustawą poszła umowa z 30 VI 1989 roku między rządem polskim a Konferencją Episkopatu Polski w sprawie uregulowania statusu wyższych uczelni papieskich oraz trybu i zakresu uznawania przez państwo stopni i tytułów naukowych, nadawanych przez te uczelnie³⁷. Te dwa dokumenty przyznawały osobowość prawną uczelniom papieskim, uznawały ich autonomię oraz nadane przez nie stopnie i tytuły naukowe. Zostały tam wymienione następujące uczelnie papieskie: Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Papieski Wydział Teologiczny w Poznaniu, Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie, Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego w Krakowie³⁸.

³⁴ Jan Paweł II na ziemi polskiej, LEV 1979, s. 238.

³⁵ Por. Motu proprio *Beata Hedvigis*, „Notifications”, 120:1982, s. 65–70.

³⁶ Por. „Dziennik Ustaw PRL”, z 23 V 1989 r. Nr 29, poz. 154, s. 457–470.

³⁷ Por. „Monitor Polski”, z 1989 r. Nr 22, poz. 174, s. 372–375.

³⁸ Por. tamże, § 1.

Ojciec Święty Jan Paweł II, który patronował staraniom o autonomię przez uczelnie papieskie w Polsce, pisał na ten temat w orędziach, które systematycznie przysyłał na inauguracje roku akademickiego w Papieskiej Akademii Teologicznej. W orędziu na inaugurację roku akademickiego 1989/90 napisał:

Przy tej okazji pragnę dać wyraz mojej głębokiej radości, że tegoroczna inauguracja odbywa się w warunkach pełnego uznania ze strony władz państwowych akademickiego charakteru wyższych uczelni papieskich w Polsce. Ta nowa sytuacja stwarza dla Akademii korzystne perspektywy w służbie nauce, Kościołowi i narodowi³⁹

Ta wypowiedź jeszcze raz potwierdza tezę, że Jan Paweł II troszcząc się o Papieską Akademię Teologiczną, w ten sposób troszczył się także o wszystkie uczelnie papieskie w Polsce.

Utrwalenie tych zdobyczy dla uczelni papieskich, jakimi było uznanie ich autonomii i praw, nastąpiło w Konkordacie zawartym między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 18 VII 1993 roku. Postanowiono w nim:

Rzeczpospolita Polska gwarantuje Kościołowi katolickiemu prawo do swobodnego zakładania i prowadzenia szkół wyższych, w tym uniwersytetów, odrębnych wydziałów, i wyższych seminariów duchownych oraz instytutów naukowo-badawczych (art. 15, ust. 1).

Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie i Katolicki Uniwersytet Lubelski są dotowane przez Państwo. Państwo rozważy udzielenie pomocy finansowej odrębnym wydziałom wymienionym w ustępie 1 (art. 15, ust. 3).

W ten sposób wolność nauki katolickiej i autonomia uczelni papieskich w Polsce została zabezpieczona ustawą o randze międzynarodowej. Trzeba dodać, że proces rozwoju polskich uczelni papieskich ma kolejny etap, bowiem papież Benedykt XVI w dniu 15 VI 2009 roku podniósł Papieską Akademię Teologiczną w Krakowie do godności Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II. Także Wydział Filozoficzny Księży Jezuitów został przekształcony w Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum”.

* * *

Prowadzenie prac naukowo-badawczych i dydaktycznych domaga się wolności. Jest to niezbędny warunek funkcjonowania wyższych uczelni. Papieskie uczelnie w Polsce przez wiele lat były pozbawione pełnej wol-

³⁹ „Biuletyn PAT w Krakowie”, 8:1989, s. 90.

ności, było to w czasach totalitarnych rządów komunistycznych. Stąd musiały zmagać się z przemocą totalitarną i walczyć zarówno o wolność nauki katolickiej, jak i o własną autonomię. Tymi zmaganiem kierował kard. K. Wojtyła nie tylko wówczas, gdy był arcybiskupem krakowskim, lecz także wtedy, gdy był – jako Jan Paweł II – pasterzem Kościoła powszechnego. Ta działalność została uwieńczona wielkim sukcesem w przededniu upadku systemu totalitarnego.

LO STATUS GIURIDICO DEGLI ATENEI PONTIFICI IN POLONIA

S o m m a r i o

In Polonia ci sono seguenti atenei pontifici: Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia, Pontificia Facoltà di Teologia a Breslavia, Pontificia Facoltà di Teologia a Varsavia, Scuola Superiore Filosofico-Pedagogica Ignatianum a Cracovia. Esse formavano il loro profilo scientifico-didattico negli aspri combattimenti contro la dittatura comunista. Attualmente godono dell'autonomia e libertà dell'attività scientifica e didattica che sono protette dalle leggi statali e dal Concordato Polacco del 1993.